

Elmalılı Hamdi Yazır ile Kur'an Sohbetleri

FATMA
BAYRAM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 11

ELMALILI HAMDİ YAZIR ve TEFSİRİ / 15

BÖLÜM 1

NEYE, NASIL İNANIR? NEYİ, NİÇİN İSTERİZ?

İman, Teslimiyet ve Dua / 21

Sebeb-i Nüzul / 22

Duada Israr / 24

Dua En Önemli Telkindir / 25

Önce Salah Sonra Islah / 26

Sorumluluğun Kişiselliği / 27

İnşâî Emir Ne Demektir? / 29

Allah'ın Emirleri Karşısında Tavrımız / 30

Allah'a İtaatin Meyvesi / 32

İman ve Teslimiyet / 33

Mü'minlerin İmanı / 36

Allah'a İtaat İçin Allah'tan Yardım İstemek / 41

Mükellef Olmadığımız Hayırlarla Yükselmek / 43

Kudret ve Sorumluluk Uyumu / 44

Kapasite Farklılığını Dikkate Almak / 46

Yüce Allah Nasıl Sorumlu Tutar? / 47
Kesb Meselesi / 49
Kesb-İktisab Farkı (Cüzi İrade Meselesi) / 51
Özgürlük, Sorumluluk ve Hesap / 55
Şeytanın Hedefi / 56
Niçin Emir ve Yasaklar Var? / 58
“İlahi Buyruklar Hiç Olmasaydı” İyi Olmaz mıydı? / 62
Nimet Varsa Hesap da Vardır / 65
Allah'ın Kanunlarına Uymazsan Ne Olur? / 67
Nafilelerdeki Hikmet / 69
İstemenin Usulü / 70
Körü Körüne Çalışmak / 73
Ben-Biz Dengesi / 76
Alan-Veren / 78
Lehine ve Aleyhine Olan Neydi? / 79
Kur'an'ın Bizimle Konuşması / 80
Kur'an'ın Muhabatı Olmak için İhlasla Taat / 82
Rabbimize İltica / 83
Amenerrasulü'nün Hikâyesi / 85
Kimin, Neye, Ne Kadar Gücü Var? / 86
Allah'a Yaklaştıran Ameller / 88
Teşvik ve Sakındırma Dengesi / 90
Yanılır veya Unutursam / 91
Hataların Çeşitleri / 93
Hatanın Affı Sonucunu Yaşamamayı Gerektirmez / 95
Çekilmez Yüklerden Af Talebi / 96

İnkâr Etmek İnsanı Metafizik Yükten Kurtarır mı? /101
İman Rahmet, İnkâr Azap Getirir /104
Sonsöz /107

BÖLÜM 2 YARATILIŞIN ANLAMI

Anlamlı Yaşamak /111
“Bu Düzeni Hakla Kurdum...” /112
Hakkaniyetin Gereği: Adalet /115
Kuşkusuz Kıyamet Gelecektir /119
Ahirete İnanan Nasıl Davranır? /119
En Büyük İkram: Kur'an-ı Azîmüşşan /123
Büyük İkramı Bırakıp Gözünü Küçük Şeylere Dikme /125
İkramın da İkramı: Tekrarlanan Yedi /126
Fatıha'nın Kıymeti /134
Hamd Nedir? /135
Değerliyle Değersiz Ayırt Edebilmek /137
Siyer Bilgisinin Kıymeti /141
Apaçık Uyarıcı /145
Kur'an'ı Parçalayanlar /151
Hesaptan Kaçış Yok /153
İnzar/ Tebliğ/ İkaz Nasıl Yapılacak? /155
Anlatmaktan Vazgeçme /160
Safın Belli Olsun /163
Alaycıları Allah'a Havale Et /164
Nihai Hedef: Rabbine Yönel /168

BÖLÜM 3

YARATAN DA O ^(cc),YÖNETEN DE...

- Hayat, Ölüm, İman, İnkâr /177
- Bilim Bize Neyi Açıklar? /183
- Kâinatın Yaratılış Âyetleri /185
- Tabiat Kendi Kendini Var Etmiş Olabilir mi? /190
- Dağlar ve Yollar /191
- Gökler /193
- Kur'an Hitabının Evrenselliği /195
- Vahyin Lüzumu ve Kuşatıcılığı /196
- Felek /197
- Kainattaki Düzen: Tevhid /202
- Niçin ile Nasıl Arasındaki Fark /203
- Yaygınlığından Ötürü Fevkaladeliği
Fark Edilmeyen Mucizeler /204
- Nur-u Muhammedî: Hazreti Muhammed'in
Peygamberliğinin Alameti /206
- Peygamber Ölümsüz Değildir /208
- Hayat ve Ölüm: İmtihan /210
- Alay /212
- Aceleciliğimiz /213
- Sonuç /214

BÖLÜM 4

HAC'LA GELEN MEDENİYET

- Hacla Medenileşmek / 219
- Haccın ve Kâbe'nin Değeri / 222
- Hacda Edebe/Kul hakkına Riayet / 224

Asırlar Süren Hazırlık / 225
Mekke'nin Kıymeti / 227
Kâbe'yi Tüm Pisliklerden Temizleme / 228
Kâbe'ye Davet / 230
Ziyaretin Hikmeti / 231
Kâbe'den Mahrum Eden Krizler / 235
Hac Dünyamızı da Ukbâmızı da İmar Eder / 236
Kurban ve On Günler / 237
Kâbe'ye Beyt-i Atîk denmesinin Sebebi / 240
Haccın Fıkhî Boyutu ve Uygulamada Yardım Alma / 242
Allah'ın Hükümlerine Saygı Göstermek / 243
Şeairi Korumak / 244
Helaller ve Haramlar / 247
Yalan Söylemek-Yalanlamak / 248
Şeaire Saygı Takvadandır / 251
Kurbandaki Menfaatler / 258
Teslimiyet / 260
Allah'a Boyun Eğenler / 262
Kurbandaki Nişaneler / 264
Takva: Azaptan Korunma / 269
Niçin Kurban Kesiyoruz? / 272
Muhsinlere Müjdeler Olsun / 277

İlâhî!

Hamdini sözüme sertâc ettim, zikrini kalbime mi'râc ettim, kitâbını kendime minhâc ettim. Ben yoktum vâc ettin, varlığından haberdâr ettin, aşkınla gönlümü bîkarâr ettin.

İnayetine sığındım kapına geldim, hidâyetine sığındım lütfuna geldim. Kulluk edemedim affına geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet; neş'eni duyur, hakikati öğret.

Sen duyurmazsan ben duyamam, Sen söyletmezsen ben söyleyemem, Sen sevdірmezsen ben sevdіremem. Sevdіr bize hep sevdiklerini, yerdіr bize hep yerdiklerini, yâr et bize erdirdiklerini.

Sevdin, Habîbini kâinata sevdirdin; sevdin de hil'at-i risâleti giydirdin. Makam-ı İbrahîm'den Makam-ı Mahmûd'a erdirdin. Server-i Asfiyâ kıldın, Hâtem-i Enbiyâ kıldın, Muhammed Mustafâ kıldın.

Salât ü selâm, tahiyyât ü ikrâm, her türlü ihtirâm Ona, Onun âl ü ashâb u etbâna ya Rab!

Elmalılı Hamdi Yazır

ÖNSÖZ

Bundan otuz beş sene kadar önce Marmara İlahiyat'ta öğrenciyken, kim olduğunu hafızamı ne kadar zorlasam da hatırlayamadığım bir hocamız her ilahiyat öğrencisinin Elmalılı Tefsiri'ni okuması gerektiğini söylediğinde duydum ismini. Ne kadar kuvvetli bir ifadeyle söylediye hocamız, kısıtlı bütçemle hemen bir *Hak Dini Kur'an Dili* tefsiri edindim. Eser Neşriyat 1971 baskısıydı. Okumaya başladım. Bilenler bilir, Elmalılı tefsirinin en detaylı kısımları başları ve sonlarıdır. Merhum bütün maharetini ve vukufiyetini buralarda ortaya koymuştur. Dolayısıyla en zor kısımlar da buralarıdır. Tefsiri edinmekle iş bitmedi, bir de Osmanlıca sözlük almak lazım geldi. Birinci cildi her kelimeyi sözlükten bakıp sayfa kenarlarına not ederek bitirdiğimde artık Elmalılı'nın üslubuna alışmıştım. Başlarda bir sayfada bilmediğim yirmi-yirmi beş kelime çıkarken ilk cildin sonuna geldiğimde bu sayı birkaç kelimeye düşmüştü. Okudukça mantığının sağlamlığına, bir konuyu anlatırken akla gelebilecek soruları da cevaplayarak boşluk bırakmadan ilerleyen üslubuna, tartışmalı konularda mutedil yaklaşımına, baskın yönü hukuk olmasına rağmen felsefi, kelamî tartışmaları derinlemesine analiz edip kişisel kanaatini cesurca ortaya koymasına, bazen bir sayfa süren uzun cümlelerde hiçbir düşüklük yapmamasına, ayrıca tefsirini yazdığı dönemin ağır şartlarının temel kavram ve hükümlerini etkilememesine hayran kalmıştım.

İslam Ansiklopedisi'nin "Hak Dini Kur'an Dili" maddesinin girişinde söylenenler benim hayranlığımın nedenlerini daha da yetkin ifadelerle özetlemektedir: "Türkiye'de Batı örneğine uygun bir toplum ve devlet düzeni kurmayı hedefleyen, bu hedefe ulaşmak için yerli kültürü ve tarihî kimliği reddeden ve bu değerlerin aslı kaynağı olan İslam'ı gelişmenin engeli olarak gören Batılılaşma sürecinin en hareketli ve en problemli döneminde yaşamış çok yönlü bir müderrisin, resmî talep üzerine söz konusu süreçte yaşanan gelişmelerin İslam üzerinde yarattığı tartışmalara, ortaya çıkardığı dinî problem ve ihtiyaçlara Kur'an ve tefsiri açısından bir çözüm ve cevap olmak üzere hazırladığı, tahrip edilen İslamî değerleri modern bilgilerle hazırlanmış yeni kalıplar içinde yerli yerine oturtma mücadelesi veren bir tefsir olarak dikkate değer bir çalışmadır." (Elmalılı'dan ve eserinden bahsederken uzun cümleler kurmak onun üzerimizdeki tesirinin bir başka göstergesi midir, diye düşünmeden edemiyor insan.)

Mezun olur olmaz vaize olarak göreve başladım. Doksanların başlarında ilk görev yerlerimden biri olan Aziz Mahmut Hüdai Camii'nde hanımlara Elmalılı Tefsiri'ni okumaya başladım. Her hafta birkaç sayfayı okuyor, anlaşılır şekilde sadeleştiriyor ve açıklıyordum. Kendinizi ve muhatabınızı zor bir metni anlamaya layık görmektir temel mesele. Tabii bir de güncellemek, bol bol örnek vermek ve örnekleri dinleyenlerin hayatlarından seçmek gerekir. Bunu yapabildiğinizde dinlenmeyecek, anlaşılmayacak bir metin olduğunu düşünmüyorum. Bu işi yaptığımızı duyan bir hoca efendinin şaşkınlı, "Elmalılı'yı anlayacak bir kadın var mıymış?" diye sormasını, benim de onun bakışını şaşırarak karşıladığımı yıllar sonra bu vesileyle paylaşmak isterim. Kendimi -en azından başlangıçta- hiçbir metni anlayamam diye sınırlamadığım gibi hitap ettiğim insanlar hakkında da "anlamazlar" diye düşünmedim hiç. Kanaatimce anlayanın anlatandan kaynaklanan sıkıntılarını göz ardı etmenin bir sonucudur "anlamazlar" diye düşünmek.

Tefsirin tamamını bir topluluğun huzurunda baştan sona bitirmek nasip olmasa da yıllar içinde çeşitli mecralarda bölüm bölüm anlatmaya devam ettim. Diyebilirim ki okuduğum hiçbir tefsir onun tadını vermedi. Müellifin birikimi, dehası ve -ilahi-yat çevrelerinde gittikçe daha az görülen- edebî yetkinliği her satırından sızan bir tefsirdir *Hak Dini Kur'an Dili*. Evet, dili yer yer ağdalı bir Osmanlıcadır. Bu lisanın kelimelerini ve üslubunu kavramayı da (Kur'an kursu öğrenciliği yıllarımızda bize Ömer Nasuhi Bilmen ilmi halini aslından okutan hocalarımızı da unutmamak kaydıyla) bu tefsire borçluyum. İnsanın kendi dilinde anladığı ve kullanabildiği kelime sayısı arttıkça kavrayışındaki nüfuzunun da arttığını bilmeyen yoktur. Sırf bu nedenle dahi okumaya değer.

Elmalılı'ya ve bizi onunla tanıştıran hocamıza rahmet olsun. (Hocanın kim olduğunu hatırlayamadığım için vefat edip etmediğini de bilmiyorum elbette. Rahmetin sadece ölümlere lazım olduğunu düşünmediğimden yaşayana da rahmet olsun demekle bir mahzur görmüyorum.) “Bu Hoca ne anlatıyor böyle” demeyip yıllar boyunca ısrarlı Elmalılı okumalarımı sabırla dinleyen ve onları izledikçe benim bu tefsiri daha da anlaşılır şekilde açıklama şevkimi artıran camilerin hanım cemaatlerine sonsuz minnetlerimi bu fırsatla dile getirmek isterim. Her birine içtenlikle teşekkür ediyorum. Benim nazarımda büyük ölçüde kendim için yaptığım bir eser takriri olmaktan daha fazla bir değer taşımayan bu sohbetlerde kıymet görüp onları kaydeden, kaybolup gitmesine razı olmadıklarını ısrarla tekrarlayarak beni böylesine haddimi aşan bir işe ikna eden arkadaşlarıma (isimlerini anmakla bitiremeyeceğim pek çok kişinin payı var bu işte) ortaya çıkan çalışmanın bir sevabı varsa hissedar olmaları için dua ediyorum. Dualarımın en önünde bütün süreci büyük bir sabır ve özveriyle yürüten editörümüz Yasemin Muş gelmektedir. Onun direnci

olmasaydı muhtemelen böyle bir çalışmanın gün yüzüne çıkması mümkün olmazdı.

Son olarak bu çalışmayı okuma lütfunda bulunacak olanlara Elmalılı merhuma ait olan orijinal kısımlar hariç diğer yazıların, kendini okumaya ve anlamaya layık gören bir vaizenin bu muazzam tefsiri anlama ve anlatma çabasından ibaret olduğunu, ilmî bir değer taşımadığını, bağlayıcı bir yönü olmadığını hatırlatmak isterim. Şu satırları yazarken dahi bu sohbetleri yayınlamaya kalkmasındaki cesarete şaşırdığımı bilin isterim.

26.12.2021

Çengelköy

ELMALILI HAMDİ YAZIR ve TEFSİRİ

Elmalılı merhumun hayatında dikkatimizi çeken noktaların birincisi eğitimli bir aileden gelmesi, ikincisi de ilmi meşgalelerinin yanında sanat ve kültüre de ilgi duyan çok yönlü bir âlim olmasıdır. Çağdaşları arasında benzerine az rastlanan geniş kültürlü mütefekkir bir din âlimi olan Elmalılı Muhammed Hamdi aynı zamanda sanatçı bir kişiliğe sahipti. İslamî ilimlerdeki derin vukufunun yanı sıra felsefî düşünce ve pozitif ilimler alanında da sağlam bir anlayışa sahipti.

Dedeleri de ilmiye sınıfına mensup, babası Numan Efendi Elmalı Şer'îye Mahkemesi'nde başkâtipti. İlk ve orta öğretiminin yanı sıra hafızlığını da tamamlayan Muhammed Hamdi 1895'te dayısıyla birlikte ilim tahsili için İstanbul'a geldi. O devrin entelektüellerinin pek çoğunda görüldüğü üzere tek yönlü bir eğitimle yetinmeyip bir yandan önemli üstatlardan ilim tahsil ederken diğer yandan Bakkal Arif ve Sami Efendilerden hat icazeti aldı. 1904 yılında girdiği ruûs imtihanını kazandı. Bu sırada devam ettiği Mekteb-i Nüvvâb'ı birincilikle bitirdi. Bir taraftan da kendi gayretiyle edebiyat, felsefe ve mûsiki öğrendi.

Elmalılı devrinin siyasi hadiselerinde önemli roller üstlendi. Avrupaî tarzda bir meşrutiyet yerine şeriata uygun bir meşrutiyet modeli geliştirmek için çalışmalar yaptı. Beyazıt Medresesi'nde iki yıl süren Dersiâmlık görevinden sonra II. Meşrutiyet'in ilk

meclisine Antalya Mebusu olarak girdi. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine rıza göstermeyen fetva emini Nûri Efendi'yi ikna edip fetva müsveddesini yazmak sûretiyle bu konuda etkili bir rol oynadı. Daha sonra Şeyhülislamlık Mektûbî Kalemî'nde görev aldı. Süleymaniye Medresesi'nde Mantık, Mülkiye Mektebi'nde Vakıf Hukuku dersleri okuttu. 1915-1917 yıllarında Huzur derslerine muhatap olarak katıldı. 1918'de şeyhülislamlık bünyesinde kurulan Dârü'l-hikmeti'l-İslamiyye âzalığına, bir müddet sonra da bu müessesenin reisliğine tayin edildi. Israrlı teklifler üzerine Damad Ferid Paşa'nın birinci ve ikinci hükümetlerinde Evkaf nâzırı olarak görev yaptı. Bu görevde iken ikinci rütbeden Osmanlı nişanı ile ödüllendirildi, ilmî rütbesi de Süleymaniye Medresesi Müderrisliği'ne yükseltildi. Cumhuriyet'in ilanı üzerine memuriyet yaptığı kurumlar lağvedilince açıkta kaldı. Millî Mücadele sırasında İstanbul hükümetlerinde görev yaptığı için İstiklal Mahkemesi'nce gıyabında idama mahkûm edilmesi üzerine Fatih'teki evinden alınarak Ankara'ya götürüldü ve kırk gün tutuklu kaldı. Mahkeme sonucu suçsuz bulunarak serbest bırakılınca İstanbul'a döndü. Bundan sonra camiye gitme dışında evinden hiç çıkmadı. Bir geliri olmadığından maddi sıkıntı çektiği bu dönemde *Metâlib ve Mezâhib* adlı tercüme eserini tamamladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türkçe bir tefsir hazırlatılması kararı alınınca Diyanet İşleri Reisliği bu işi kendisine teklif etti. Elmalılı teklifi kabul ederek tefsiri yazmaya başladı; *Hak Dini Kur'an Dili* adını verdiği eserini vefatından önce bitirmeye muvaffak oldu. 27 Mayıs 1942'de, uzun müddet müptela olduğu kalp yetmezliğinden Erenköy'de damadının evinde vefat etti ve Sahrayıcedid Mezarlığı'na defnedildi.

Tefsirde hem rivayet hem dirâyet metodunu kullanan Elmalılı İbn Cerîr et-Taberî, Zemahşerî, Râgıb el-İsfahânî, Fahreddin er-Râzî, Ebû Hayyân el-Endelüsî, Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî gibi belli başlı müfessirlerin eserlerinden geniş ölçüde faydalanmış,

tasavvufî konularda Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kitaplarından alıntılar yaparak fikirlerini bazen tasvip etmiş bazen eleştirmiş, fikhî konularda genellikle Hanefî kaynakları ile yetinmiştir. Kur'an'ı tefsir ederken döneminde tartışılan konulara da yer verip bunlardan Kur'an'a uygun olan görüşleri belirlemeye çalışmıştır. Eserinin bu bölümleri onun tefsirdeki dirayetinin örnekleridir.

Hak Dini Kur'an Dili'nin umumiyetle geleneksel tefsir çizgisinde yer aldığı kabul edilmekle birlikte çağdaş ilmî verilerden hareketle Kur'an'a yeni yorumlar getiren Muhammed Hamdi'nin önceki âlimlerin bazı âyetlere verdiği manaları isabetsiz bularak onlara yeni anlamlar vermesi onun orijinal tefsir yapabilen bir âlim olduğunu kanıtlar mahiyettedir. Eski ve yeni ilmi teorilerin hepsini doğru veya yanlış olarak değerlendirmez. Ona göre Kur'an tefsirini bir zamanda geçerli olan ilmî ve felsefî görüşlerin sınırlarına çekerek vicdanları daraltmamak gerekir. Akli bir zaruret olmadıkça âyetlerin zâhirî anlamlarını tercih eder. Bu da döneminin yaygın kabulü olan pozitivistin etkisinde kalmadığını gösterir. Örneğin Fil suresinde bahsi geçen kuşların attığı taşlarla bir ordunun helak edilmesini, mikropla yayılan bir hastalık olarak yorumlanmasını Kur'an'ı tahrif eden zorlama bir yorum olarak değerlendirir.

Fıkıh ve Fıkıh Usulü sahasında derin bir vukûfiyet sahibi olan Elmalılı, tefsirinde sufi meşrep bir dil kullanmıştır. Tasavvufî yaklaşımları mutedil bir çizgidedir. Ona göre insanı beşerî, cismani özelliklerinden sıyrıp sırf ruhani bir varlık gibi yaşatma eğilimi makbul değildir. Zühd ve takvânın manası nefse eziyet etmek değil, onu itidal çizgisine çekmektir. Üç-dört yıl aralıksız felsefe ile meşgul olan Elmalılı bu alanda tercümeler yapmış, alanın temel meselelerine eleştiriler getirmiş ve ulaştığı bilgileri inanç konularını desteklemek için kullanmıştır. Bilgiler arasındaki ilişkileri düzenleyerek mutlak senteze varmayı önemli

gören Elmalılı, diğer mütefekkir ve âlimlerden bağımsız olarak düşünebilmesi ve onları yer yer eleştirerek farklı görüşler ortaya koyması açısından Müslümanların tefekkür hayatının canlanmasına katkıda bulunmuştur. Ona göre dinle çatışan filozoflar gerçeğe ulaştıklarından değil, gerçeği kavrayamadıklarından bu tavır içine girmişlerdir. İman alanı aklın ötesindedir. Akıl bu alanın gerçekliğini kavrayıp doğrulayabilir. Tefsirinde Kelamî problemlere de büyük yer ayırmış, hemen hepsine çözümler getirmeye çalışmıştır.

Not: Daha geniş bilgi ve tefsirin kapsamlı bir değerlendirmesi için TDV İslam Ansiklopedisi'nin "Elmalılı Muhammed Hamdi" ve "Hak Dini Kur'an Dili" maddelerine bakınız.

BÖLÜM 1
NEYE, NASIL İNANIR? NEYİ, NİÇİN
İSTERİZ?

(Bakara suresi, 285-286. Âyetler)

İman, Teslimiyet ve Dua

Amenerrresulü olarak bilinen Bakara suresinin son iki âyeti inanç esaslarından bahseder. İman, itaat, teslimiyet ve rızayı vurguladıktan sonra insanın sorumluluğuyla kesb meselesini ele alır ve Rabbimizin bize dua talimiyle sona erer. Namazlardan sonra ciddi bir mazeret bulunmadığı durumlarda, yerinden hemen ayrılmayıp bir süre daha zikir ve tesbihata devam etmek sünnettir. Hz. Peygamber ^(sas), namazların ardından zikir ve duayı teşvik etmiş, bir kişi namaz kıldığı yerden ayrılmadıkça meleklerin ona dua etmeye devam edeceğini haber vermiştir. ^{(Buhârî, Salat,}
⁸⁷⁾ Diğer taraftan Hz. Peygamber ^(sas), sabah namazından sonra Haşr suresinin son üç âyetinin, geceleri de Bakara suresinin son iki âyetinin okunmasını tavsiye etmiştir. ^(Buhârî, Fedâilü'l-Kur'an, 10) Hz. Ömer ^(ra), “Bizden akıllı başında hiçbir adam bu iki âyeti okumadan yatağına girmezdi.” buyurarak sahabenin bu tavsiyeyi ne kadar ciddiye aldığını aktarmıştır.

Manevi feyiz ve ikramları bir yana, bu iki âyetin uykuya gitmeden önce okunması konusunda bu kadar kuvvetli bir uygulamanın olması, âyetlerin içeriği üzerinde titizlikle durmayı gerektiriyor. Zira bu âyetler inançlarımızı sağlamlaştırma, Müslüman bilinci oluşturma ve hayata Müslümanca bakışımızı pekiştirme hususunda çok temel esaslar içeriyor. Bunun yanında Allah katındaki sorumluluk düzeyimize ve başarısızlıklarımıza nasıl yaklaşacağımız gibi konuları ele alarak psikolojik yapımızı da dengede tutmaya yardımcı oluyor. Hele son cümlelerdeki dua ifadeleriyle Allah'ın yardımına sığınmaya, zihnin ve kalbin her an huzurda bulunmasına yardım ediyor.

Hakkındaki sahih rivayetleri de düşünürsek bu iki âyet, üzerinde detaylı bir şekilde durulmayı hak ediyor.

Sebeb-i Nüzul

Elmalılı merhum âyetlerin sebeb-i nüzulünü anlatarak başlıyor tefsire:

“Sebeb-i Nüzul: Rivayet olunduğuna göre ve *وَإِنْ تُبْذَرُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ* ¹ âyeti nazil olunca ashaba pek şiddetli geldi, toplanıp Resulullah'ın huzûruna vardılar, diz çöktüler, “Ya Resulallah! Salat, savm, cihad, sadaka gibi tâkatimiz yetecek amellerle mükellef olduk. Şimdi ise bu âyet inzal olundu. Hâlbuki bizim buna gücümüz yetmeyecek.” dediler. Ve “Her birimiz kendi gönlünde öyle şeyler konuşur ki dünyaları verseler bunların kalbinde bulunmasını arzu etmez.” diye insanın bilâihtiyar maruz olduğu hatırat-ü tasavvurattan bahis de ettiler. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, “Sizden evvelki eski ehl-i kitap gibi *سَمِعْنَا وَاعْتَمْنَا* ‘semi’nâ ve asaynâ’ mı demek istiyorsunuz? *سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا* غُفْرَانِكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ” buyurdu ve hepsi birden okumaya başladılar. Okudukça dilleri yumuşadı. O zaman *أَمَّنَ الرَّسُولُ* âyeti nazil oldu.”

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانِكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

“Peygamber, Rabbinden sana ne indirildi ise ona iman getirdi, mü'minler de her biri; ‘Allah’a, melâi-kesine, kitaplarına ve peygamberlerine: Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız.’ diye iman

1 “İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker.” (Bakara, 284)

getirdiler ve şöyle dediler: Semi'nâ ve ata'nâ, guf-ranını dileriz ya Rabbenâ! Sanadır gidiş." (Bakara suresi, 285)

Demek ki ne zaman içimizden, "Yapamayacağım ya Rabbi!" diye geçecek olsa hemen toparlanıp سَمِعْنَا وَ اطَعْنَا "Rabbimiz böyle buyuruyorsa böyledir." diyeceğiz. Tabii ki eksiklerimiz, hatalarımız olur. Zorlandığımız her yerde Allah'ın affını talep ederek, O'na bel bağlayarak غُفْرَانَكَ رَبَّنَا "Bağışlamanı dileriz." diyeceğiz. Başka kapımız yok zira.

Her birimiz dinin farklı emirlerinde zorlanıyoruz. Kimine namaz zor gelir, kimine zekât, kimine tesettür, kimine oruç, kimine cihat... Birebir ilişkilerde emri bi'l maruf nehyi anı'l münker zor gelebilir. Kolay mı? Çocuğumuzun hatasını bile onu kendimizden uzaklaştırmadan, incitmeden düzeltmeye çalıştığımız anlarımızı düşünelim. Hepimize zor gelen emirler yok mu? Niçin zor gelir? Sebebi o işin zorluğu değil, bizim o konudaki zayıflığımızdır.

Hepimizin zayıf noktası vardır, o yüzden Allah'ın bazı emirlerine uymakta zorlanırız. Allah zorluk emretmez: مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ بِتَشْفِئِ "Biz bu Kur'an'ı sana meşakkat olsun diye indirmedik." (Tâhâ, 2) buyuruyor Rabbimiz. Bireysel farklılıklarımızın ind-i ilâhîde dikkate alınacağına inanıyorum. Kimseye "Niye yapamıyorsun? Ne var canım bunda, yap bakalım!" demeyelim. Yapamıyor... Orada takılmış; kilitlenmiş, onun geçmişi var, arka planı var, sebepleri var. Nasıl hukukta hafifletici sebepler varsa, Allahu a'lem, Allah katında da hafifletici sebepler olacak. Biz onu bilemeyiz. Hatta çoğu zaman kişinin kendisi bile bilemez. Unutmuşsunuz öyle bir olay yaşadığınızı. Bu nedenle Allah Teâlâ'nın affına sığınıyoruz, سَمِعْنَا وَ اطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ "İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz Rabbimiz, dönüş sanadır." diyoruz.

Duada İsrar

Duada ısrar çok önemlidir. Kendimizi düşünelim. Çocuğumuz bizden yapımı zor bir yemek istese, bir defa söylese ama bir daha hatırlatmasa. Bu istek unutulur gider. Ama tekrar tekrar ısrarla söylediğinde, bu istek karşısında kayıtsız kalamayız. Bazen de yanlıştta ısrar eder çocuğumuz, o kadar ki isteğinin yanlış olduğunu bildiğimiz hâlde, “Git ne hâlin varsa gör ne yapıyorsan yap!” deriz. Evet duada ısrar iyidir fakat önemli olan her zaman hayırlısını istemektir. Peygamberlerin öğrettiği makbul dualarla dua etmenin önemini bu vesileyle hatırlatalım.

Bu noktada bir de sahabe efendilerimizin akıllarına gelen şeylerden hoşnutsuzluklarını hatırlamak yerinde olur. Acizane kanaatim kadınlarla erkeklerin aklına gelen dürtüler konusunda farklı olduğu yönündedir. Biliyoruz ki erkeklerin genel olarak hem cinsel dürtüleri çok kuvvetli -bu kötü oldukları için değil, yaratılışları böyle- hem de onlara yönelik tahrikler daha fazla. Tahrik derken bunu sadece cinsel tahrik anlamında söylemiyorum, iş dünyasını düşünelim. Ezilenler, ezenler var. Kendisine kapı açılanlar, görünce ayağa kalkmanız gerekenler yanında, herkesin içinde aşağılananlar var. Erkekler devamlı bu tavra maruz kaldığında hırsları kabarır, izzeti nefisleri zedelenir. Günlük hayatta baskı, şiddet ve tahrike daha çok maruz kalanların aklından geçen olumsuz düşünceler muhtemelen daha fazladır. Nefsine tabi olmak yani içgüdüleriyle yaşamak hayvan için normaldir ama insan için öyle mi? Bu nefsanî taraf hepimizde var. Buna mukabil aklımız var, inancımız var, kalbimiz var, duygularımız var. Bir süzgeçten geçirmek gerek. Fakat insanların zihnine o kadar olumsuz çağrışımlar yükleniyor, kötülüğe o kadar çağrı yapılıyor ki... Dünyada ne kadar kötülük olabileceğini anlamak için çocuklarımızın ve şimdi artık yetişkinlerin de izlediği videolara, takipçisi olduğu kanallara bakmak yeterli olur. Bütün

bunlara maruz kalanlar olarak Allah'tan bir şeyi ısrarla isterken “en hayırlısı” ifadesini eklemekten geçmeyelim.

Dua En Önemli Telkindir

Çaresizliklerimiz karşısında, “Aman ya Rabbi, itaat ettik. Senin affını ve yardımını istiyoruz.” dedikçe, zihinlerdeki “yapamam” düşüncesi terbiye olur. Dua en önemli telkindir ve anlayarak yapılan dua daha makbuldür. Dua ederken okuduğu sözlerin manasını anlamayanların Türkçe dua etmesi daha faziletlidir. Toplum olarak dualarımızda ne söylediğimizi pek anladığımızı düşünmüyorum. Ettiğimiz duaların anlamını da öğrenmeye gayret edelim.

Unutmayalım dil ile beynin ilişkisi çok kıymetlidir. Bu alanda yapılmış pek çok çalışmadan biri, “Kelimelerin biyokimyasal gücü vardır.” diyor ve ekliyor: “Çok acıktığınızda, ‘Açlıktan ölüyorum.’ dersanız daha çok yersiniz, ‘Biraz acıktım.’ dersanız daha az yersiniz. Birisi sizi sinirlendirdiğinde, ‘Bu adam beni deli ediyor.’ dersanız daha çok sinirlenirsiniz. Onun yerine, ‘Söylediklerine biraz bozuldum.’ dersanız daha az sinirlenirsiniz.” Buna göre günlük kullandığımız dil beynimizdeki salgıları etkiliyor. Bu nedenle dua ederken beynimize, kalbimize sürekli mesajlar gönderdiğimizizin farkında olalım.

Dua ederken âdeta dünyevî-uhrevî, maddi-manevi bir hayat programı yapıyor, kendimize ahlakî hedefler koyuyoruz. Neyi hedefliyorsak onun için dua ediyoruz. Bu nedenle bir süre sonra dualarımız düşünce tarzımızı da değiştiriyor.

Bu âyeti okudukça ashab-ı kiramın dilleri yumuşadı, işte o zaman Amenerresulü âyeti nazil oldu.

Peki ne var bu âyette?